

Katedra dějin umění FF UP v Olomouci

Obor: Teorie a dějiny umění

Oponentský posudek bakalářské diplomové práce:

Architektura zámku a kostela svatého Jana Křtitele ve Staré Vsi nad Ondřejnicí (57 stran textu, 107 obrazových příloh)

Autor:

Gabriela Křížová

Vedoucí práce:

Doc. Mgr. Ondřej Jakubec, Ph.D.

Bakalářská diplomová práce Gabriely Křížové se zabývá architektonickými památkami ve Staré Vsi nad Ondřejnicí s dominantní pozdně renesanční stavební fází zaštitěnou mecenátem Syrakovských z Pěrkova. Zámek ve Staré Vsi je v regionu ojedinělou poměrně intaktně dochovanou renesanční rezidencí, proto se těší zájmu odborné i laické veřejnosti. Poměrně dobře jsou dokumentovány i novodobé dějiny stavby, včetně oprav a restaurátorských zásahů ve 20. a 21. století. Komplexní obnova v rámci ROP byla recentně ukončena, co se týče stavebně-historických průzkumů, bylo možné navázat na starší články a dokumentace a také odbornou monografii Antonína Grůzy a Libuše Dědkové z roku 2013, zabývající dějinami obce, s výraznějšími sondami o zámku, kostele sv. Jana Křtitele a místní farnosti. Zpracování je dá se říci heuristicky vyčerpávající, shrnuje též dosavadní sekundární literaturu. Ačkoliv lze některé názory Grůzy a Dědkové korigovat, mnoho badatelského prostoru pro „nové“ pojetí charakteristiky těchto renesančních památek nezbývá. Spočívalo by spíše v hledání širších souvislostí, ukotvených ale velmi konkrétními fakty. Nutno již na tomto místě říci, že danou cestou se diplomantka nevydala. V úvodních kapitolách shrnujících dosavadní faktografii je cítit autorčin počáteční „zápal“, ale následuje, také dá se říci standardní, tonutí v široké škále zdrojů. V závěrečné části tak spíše než k rozvinutí relevantních tezí a analogií dochází „rozmachu“ floskulí o české a moravské renesanci a

formách gotické a renesanční architektury. Osobně se domnívám, že lepší výsledek by přinesla snaha o komparaci s dalšími rezidencemi Syrakovských (Zábřeh nad Odrou/ monografie Daniely Hradilové; Paskov/ studie Jana Saheba; Stará Bělá), u nichž je sice obtížné „vygenerovat“ renesanční fáze, nicméně lze pracovat i se staršími vedutami (viz Jan Gebauer, Soupis map, plánů a vedut a vyobrazení měst, míst a budov do r. 1850, uložených v archivech Severomoravského kraje, *Sborník státního archivu v Opavě, 1971-1975*, s. 143-348; Jiří Glonek (ed.), *Silesia Picta. Veduty slezských měst a staré mapy Slezska*, Olomouc 2011.). Výrazněji nevytěžená zůstala i monografie Jiřího Tichánka *Šlechtická sídla na Frýdecko-Místecku* (2005) zahrnující téměř všechny jmenované rezidence, včetně Staré Vsi. V soupisu bibliografie je práce uvedena, ale autorka s ní v textu nepracuje.

Také je třeba na rod Syrakovských z Pěrkova nahlížet v kontextu moravské a slezské raně novověké stavovské obce a příslušných příbuzenských vazeb (Prusinovští z Víckova, Bukůvkové z Bukůvky, Petřvaldští z Petřvaldu, Skrbenští z Hřiště) a také manského vztahu či dokonce příbuzenským vztahům k olomouckým biskupům (sic!).

Dlouhý text samozřejmě vyžaduje, aby si autorka naprosto důsledně promyslela strukturu, což by mělo zajistit, aby na sebe jednotlivé kapitoly plynule navazovaly jak stylisticky, tak co se týče toku informací. Zároveň je potřeba zabránit výraznějším faktografickým duplicitám v textu. Dojem logické provázanosti textu jsem bohužel z práce Gabriely Křížové nezískal. Textu by pomohla spíše výstavba na myšlenkových konstruktech než na naddimenzované sekundárně přejímané faktografii, a to, sic marginálně i doslova. Povšimnul jsem si, že se níže citované pasáže v rámci přehledu dosavadního bádání zcela shodují s partiemi seminární práce Kláry Augustinové a Filipa Fryštenského z roku 2018 (katedra historie OSU) z názvem *Stará Ves nad Ondřejnicí: nástin historickotopografického vývoje lokality*, která je dostupná na academia.edu:

„Velká část archivních pramenů o Staré Vsi nad Ondřejnicí a přilehlých obcí se nachází v Zemském archivu v Opavě. Nadále bychom je taktéž mohli najít v archivních fondech Lenního dvora Kroměříž. Počet nalezených záznamů ze Zemského archivu v Opavě o Staré Vsi nad Ondřejnicí je 1273. Datace archivních pramenů je různorodá. Velmi často se ovšem vyskytují prameny od osmdesátých let devatenáctého století až po konec druhé světové války a také pozdějších let.“

„Nalezené archivní fondy jsou všechny uloženy ve Státním okresním archivu Frýdek Místek s místem vzniku Stará Ves nad Ondřejnicí (Ostrava-město).“

„Nejstarší fond se záznamy mezi lety 1668–1965 o Staré Vsi nad Ondřejnicí se nazývá Farní úřad Stará Ves nad Ondřejnicí. Existující materiál dokládá historii farního úřadu, jeho působení ve Staré Vsi a přifařených obcích Petřvald a Košatka. Z inventářů kostela a fary se dozvídáme vybavenost a vzhled budov, naopak od roku 1691 byly sepsovány účetní knihy, jež nahlíží do sekce hospodaření fary. Pro genealogii a demografické studium lze využít matričních knih, jež byly psány v letech 1875–1897 pro privátní potřeby církve.“

Kapitola nastiňující prameny a literaturu není dostatečně provázaná na odkazy v poznámkách, možná by zde bylo účelnější uvést jen zdroje, s nimiž autorka skutečně pracuje, a tudíž je z autopsie zná, z kapitoly přehledu bádání má jasně vyplynout vlastní metodika práce.

Po přehledu dosavadního bádání následují historicko-topografické kapitoly, které jsou evidentně koncepčně rovněž přejaté - parafrázované, hlavně je však např. „ponor“ do vrcholného středověku nadbytečný. Pasáž věnující se rodu Syrakovských z Pěrkova se výrazně věnuje i epitafním deskám v kostele sv. Jana Křtitele, které jsou však později v textu samostatně pojednány, a dochází tak ke zbytečným duplicitám, v příslušné pasáži věnující se těmto sepulkráliím podrobněji pak ale již nezbývá autorce prostor na základní srovnání s dobovou moravskou a slezskou produkcí, alespoň např. na základě knihy Hany Myslivečkové *Mors ultima linea rerum* (2013). Analogický sepulkrální monument Bzeneckých z Markvartic v Klimkovicích je pouze zmíněn. Za rozvinutí by stála akcentace funkce kostela jako rodového pohřebiště (včetně analogií, konfesionality apod.), s koncepcí patrně souvisí i ikonograficky pozoruhodná nástěnná malba Zmrtvýchvstalého Krista s Mojžíšem a Áronem (nikoliv Kalvárie, jak píše někteří autoři a diplomantka přejímá). Je pravděpodobně dílem malíře Antonína Vlacha Kapeleta z Brušperku, který v roce 1586 pracoval v interiéru zámku, můžeme mu snad připsat i dekorace lunetové římsy, nikoliv starší rustikální sgrafita, které nepochybně nejsou dílem školených malířů, ale spíše zedníků biskupské dílny z Hukvaldů. V otázce datace výstavby kostela ve Staré Vsi autorka též lavíruje. Grůza s Dědkovou a další autoři postulují jednotnou výstavbu kamenného kostela

v 80. letech 16. století, jelikož k této fázi existují průkazné prameny. Existenci „ranější kamenné“ fáze však dokládá např. Lucie Augustinková, logický je v tomto ohledu i kontext sepulkrálních památek. Ať už se však přikloníme k jakékoliv verzi, je potřeba se jí držet. Obecně v celé práci postrádám razantní osobní stanoviska autorky.

Gotismy v rámci výstavby kostela si jistě zcela lapidárně lze vysvětlit odkazem k tradici a není žádoucí na základě formálních prvků definovat národnostní příslušnost stavební skupiny (či skupin) a hledat ušlechtilého „ducha italské renesance“. Kostel i zámek ve Staré Vsi jsou výsledkem regionální syntézy různých vlivů, což je na konci 16. století běžné.

Zavádějící je také charakteristika techniky sgrafita bez odkazů na relevantní literaturu (s. 31, pozn. 117), neukotvený (a neusazený) je pokus o charakteristiku fenoménu arkádového zámku s výčtem nesouvisejících staveb (dokonce ve dvou kapitolách), bez práce s texty Tomáše Knoze (aj.). Charakteristiky jako „*Arkády se objevují na stavbách v renesanční Itálii, a to již o sto let dříve než na našich rezidencích...*“ (s. 54), či „*Syrakovští spíše tíhli k severoitalskému umění.*“ (s. 55) je lépe vynechat.

Lepší než hledat široké obecné charakteristiky by bylo na začátku na základě analýzy dosavadního výzkumu definovat cesty, jež by mohly být ještě nosné a přínosné a učinit pak jakési „hloubkové sondy“. Za prozkoumání by stály například transferované originály renesančních sgrafit v muzeu ve Frýdku-Místku, které dosud nebyla publikovány.

Citacemi upozorním ve výčtu na vybrané nepřesnosti a zvláštní formulace, některé by si snad při obhajobě žádaly i vysvětlení:

Citace epitafního nápisu Ctibora st. Syrakovského je uvedena jako „*staročeský text*“ (s. 20), dále citují: „*Původ erbu rodu Syrakovských je polský...*“ (s. 21), „*...nechali fasádu natřít jednoduchou omítkou...*“ (s. 24), „*Důkazem toho, že zámek nechali stavět návazně na sebe otec se synem, jsou jejich erby sjednocené s manželčinými...*“ (s. 25) , „*...zevnějšek kostela má výslovně gotický charakter*“ (s. 38), „*Vnitřní úprava kostela vykazuje prvky různých dob, svědčících o tom, že kostel není jen mrtvou památkou...*“ (s. 41), „*Některé kostely ze sledovaného období mají krypty k pohřbívání patrona...*“ (s. 44), „*Na akademické*

půdě však vznikla dobře ucelená práce zabývající se problematikou renesanční ve Staré Vsi nad Ondřejnicí.“ (s. 55); myšlena navíc monografie Grůzy s Dědkovou, kterou vydal Národní památkový ústav), „Byla sledována i osobní reprezentace investora na obou stavbách, kde se často nekatolická šlechta prezentuje náhrobníky...“ (s. 56), „Klenby budované téměř výhradně z cihel dostávají renesanční schémata o různém řazení výsečí.“ (s. 56), „Sakrální architektura v Čechách zahrnuje malý počet nejčastěji centrálních staveb, výrazně ovlivněných renesancí.“ (s. 57), „Na Moravě je situace o něco přehlednější, jednotlivé stavby jsou si v oblasti arkádových zámeckých nádvoří podobnější a jejich příbuznost se hledá snáze na Moravě než v Čechách, kde narážíme na větší roztržitost forem a typů jak u detailů, tak i u celku.“ (s. 57), atd.

K formálnímu aparátu mám několik připomínek: řazení pramenů je chaotické (před bibliografií i za bibliografií); jak již bylo zmíněno v bibliografii jsou nadbytečné tituly s nimiž autorka sama prokazatelně nepracovala, lavírují citace sborníků a kolektivních monografií (např. katalogy Od Gotiky k renesanci); v literatuře chybí jakákoliv syntéza či studie Radka Fukaly, marginálně je pracováno s texty Dalibora Prixe (zejména co se týče sakrální architektury). Přepis rozhovoru autorky s kronikářem Chvostkem by měl být datován. Ocenil bych rozsáhlou obrazovou přílohu, i když popisky neobsahují všechny relevantní údaje. Sloh práce není zrovna vytříbený, nadužívány jsou citově zabarvené výrazy a „*ich forma*“. Což však zároveň svědčí o vztahu autorky k tématu. V rámci bakalářské diplomové práce se má student/ studentka naučit pracovat se zdroji a stanovit si elementární metodická východiska, badatelský přínos se dostavuje výjimečně. Přes všechny významné výtky diplomantka snad v základní rovině obstála proto,

práci doporučuji k obhajobě, ale vzhledem k výše nastíněným výtkám, nemohu navrhnout lepší stupeň než D, co je také na zvážení pro komisi.

Mgr. Pavel Waisser, Ph.D.

V Olomouci 26. 5. 2022